

Geliş Tarihi / Received Date
25.01.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date
08.03.2023

Mecâz ve Kinâye Üslûbunun Kur'ân'daki İzdüşümleri: Hicr Sûresi Özelinde Bir İnceleme

*The Reflections of the Metaphor and the Allusion Style in the Holy Qur'an: An
Examination in Particular of the Surah of Hijr*

Mustafa HATİPOĞLU¹

Öz

Bu makale beyân ilminin kapsamında kabul edilen mecâz kavramını ele alan giriş bölümü hariç istiâre, mecâz-ı mürsel ve kinâye olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde mecâzın kavramsal çerçevesi çizilmiş ardından sırasıyla istiâre, mecâz-ı mürsel ve kinâye unsurlarının izahına geçilmiştir. Çalışmanın odak noktasını bahsi geçen unsurların Hicr sûresi özelinde örneklendirilmesi oluşturacaktır. Bu bağlamda öncelikle mecâz ve kinâye unsurlarının Kur'ân metninde kazandığı yan anlama mercek tutan belli sayıdaki örneğe yer verilecektir. Ardından her bir örnekteki edebî sanatın gerçekleşme şekline yönelik bir çözümleme denemesine yer verilecektir. Sonrasında tespit edilen edebî sanata zemin olan lafzın temel anlamıyla beyân üslûbunun etkisiyle kazandığı yan anlama ilişkin izah ve değerlendirmelerde bulunulacaktır. Nihayetinde tespit edilen yan anlamın âyete kazandırdığı anlam boyutuna işaret edilecektir. Bu yönde yapılacak bir çalışmayla bir yandan Kur'ân'ın eşsiz üslûbu diğer yandan manaya kazandırdığı vüsat gözler önüne serilmiş olacaktır. Ez cümle çalışmada beyân ilmini teşkil eden istiâre, mecâz-ı mürsel ve kinâye unsurlarının ana hatlarıyla Hicr sûresi özelinde örneklendirilmesi ve anlamla irtibatının ortaya koyulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân-ı Kerim, Mecâz, İstiâre, Hicr sûresi.

Abstract

This article consists of three main headings: istiarah, majaz al-mursal and kinayah, except for the introductory section that deals with the concept of majaz, which is accepted within the scope of bayan. In the introductory part

¹ Öğr. Gör., Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Ordu/TÜRKİYE, E-mail: meynir63@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1891-4866

of the study, the conceptual framework of the majaz was drawn, and then respectively the elements of istiarah, majaz al-mursal and kinayah were explained. The mentioned elements in the Surah al-Hijr will be on the exemplification of the focus of the study. In this context, first of all, a certain number of examples that concentrate on the connotation of the elements of majaz and kinayah in the text of the Holy Qur'an will be given. Then, an analysis attempt will be made about the realization of the literary art in each example. Following this, an explanation and evaluation will be made regarding the basic meaning of the word, which is the basis of the identified literary art, and the connotation it gains under the influence of the style of bayan. Finally, it will be pointed out that the connotation that has been determined gives meaning to the verse. Such a study in this direction will reveal the unique style of the Qur'an on the one hand, and on the other hand, the extent of its meaning on the other. In summary, in the study, it is aimed to exemplify the elements of istiarah, majaz al-mursal and kinayah, which constitute the al-ilm (science field) al-bayan, in the context of Surah of Hijr and to reveal their connection with meaning.

Keywords: Tafsir, The Qur'an, Majaz, İstiarah, Surah Hijr.

Giriş

Bilindiği üzere belâgat ilmi beyân, meânî ve bedî' olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın mihrini ise beyân ilminin muhtevasını teşkil eden mecâz ve kinâye üslûbu oluşturacaktır. Mecâz kavramı, ج-و-ز (c-v-z) kök harflerinden mastar ya da ism-i mekân olup lügatte "bir yeri yürüyerek geçmek, geçit yeri, geride bırakmak, geçme zamanı, yol katetmek" anlamlarıyla yer almaktadır (el-Cevherî, 1987, c. III/871-872; Râgıb el-İsfehânî, 1961, 211-212; İbn Manzûr, 1993, c. V/326; ez-Zemahşerî, 1998, c. I/155; Âsım Efendi, 2013, c. III/2459). İstilahta mecâz, "hakiki ve mecâzî mana arasında bir alâka (Hakiki manadan mecâzî manaya intikali sağlayan ittisâldir/münasebettir. Bkz. Bolelli, 2009, 83) ve hakiki manayı kastetmeye engel bir karineden (Bolelli, 2009, 83) ötürü vazolunduğu manadan farklı bir manaya hamledilmesi mümkün olan lafız" şeklinde tarif edilmektedir (Sekkâkî, 1987, 359; el-Cürçânî, 1992, 66; el-Meydânî, 1998, c. II/218; Bolelli, 2009, 82-83; Hacımüftüoğlu, 2001, 109). Hakikatin karşıtı olan mecâz kavramının sözlük ve istilâhî anlamına ilişkin iki farklı kullanıma sahip olduğu ifade edilebilir. Sözlük anlamına uygun olarak mecâz "bir şahsın bir yerden başka bir yere geçmesi" şeklinde somut, terim anlamı esas alındığında ise "bir sözcüğün bir anlamdan başka bir anlam boyutuna geçmesi" şeklinde soyut bir kullanımı karşıladığı dile getirilmektedir (Bulut, 2004, 65). Ancak iki farklı kullanım alanına sahip olmakla beraber aralarındaki anlam irtibatı daima mevcuttur. Nitekim lafız ancak temel anlamını taşımasına engel olabilecek karine veya karinelerin bulunmasıyla hakikat boyutundan mecâz boyutuna taşınabilmektedir. Bir başka ifadeyle her kelimenin dil ailesinin doğal bir unsuru olarak doğuştan kesp ettiği zâhirî bir anlamı bulunmaktadır. Ancak kelimeler doğuştan kazandıkları temel anlamlarına ilave olarak zamanla yan anlamlar da kazanmaktadır (Aksan, 2015, c. III/180). Cürçânî'nin (ö. 471/1078) "Vazolunduğu mana dışında kullanılan her lafız mecazdır (el-Cürçânî, 1992, 66)." şeklindeki mecâz tarifinin bu nevi bir kabulü ifade ettiği düşünülmektedir. Bazı belâgatçılara göre mecâz, beyân ilminin bütününi teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra belâgatta ve fesâhatte mecâzın hakikatten daha öncelikli ve etkili bir kullanım olduğu genel kabule mazhar olmuştur. Öyle ki bazı durumlarda mecâzî ifadeler insanı tabii

özelliklerinden soyutlayarak farklı âlemlere sevk edebilmekte; cimriyi cömert, korkak bir kişiyi kahramana dönüştürebilmektedir (Ali es-Sağır, 1999, 61).

Mecâz mevzu bahis olduğunda değinilmesi gereken kavramlardan biri de hakikattir. Aslında mecâzın mefhûm-u muhalifi olan hakikat, beyân ilminin ilgi alanında olan bir kavram değildir. Ancak mecâzın anlaşılabilmesi ve boyutlarının ortaya koyulabilmesi için hakikat kavramı da beyân ilminin kapsamında değerlendirilmiştir (Hacımuftüoğlu, 1992, 6/22). Bu bağlamda mecâz kapsamında değerlendirilen bir sözcüğün temel anlamının belirlenmesi cümledeki kullanımı esnasında kazandığı yan anlamın tespiti açısından kilit bir role sahiptir. Bir başka deyişle bir sözcüğün hakikat ya da mecâz olma özelliğini belirleyen unsur dildeki kullanımıdır. Mecâz, hakikatin bir fer'î olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle her mecâzın bir hakikat zemininin olması elzemdir (Durmuş, 2003, 28/218). Lügatte “gerçek, sabit, sağlam, doğru olmak, gerekmek” anlamlarıyla (el-Cevherî, 1987, c. IV/1460; İbn Manzûr, 1993, c. XIV/49-55; Abdülhamîd Ömer, 2008, c. I/531-533) yer alan “hakikat” sözcüğü, terim olarak “lafzın vazolunduğu manada kullanılması” şeklinde tarif edilmektedir (Sekkâkî, 1987, 359; Zerkeşî, 1957, c. II/254; Süyûtî, 1974, c. III/120; Bolelli, 2009, 82; Demirci, 2001, 80).

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan sözcüklerin büyük çoğunluğunun hakiki anlamıyla vazolunduğu hususunda herhangi bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Hâl böyle olmakla beraber Kur'ân'da hakiki mananın dışında mecâzî unsurların ve kinâî anlatımın varlığı da birçok âlim tarafından bir realite olarak kabul edilmektedir. Zira Arap örfünde geniş bir kullanım alanı bulunan mecâzî beyân üslûbu Arapçanın övünç kaynağı kabul edilmektedir (İbn Raşîk, 1981, c. I/265). Bu kabulden hareketle Kur'ân'da mecâzî beyân unsurlarının varlığını kabul etmemek bir bakıma onun güzelliklerinin yarısını yok saymak anlamına gelecektir (Zerkeşî, 1957, c. II/255; Süyûtî, 1974, c. III/120).

Belâgat âlimlerinin kahir ekserisine göre mecâz hakikatten, kinâye üslûbu da sarîh ifadeden daha etkili bir anlatım tarzını ifade etmektedir (el-Cürçânî, 1992, 471; Sekkâkî, 1987, 412). Bunun yanı sıra İslâm düşünce geleneğinde dilde mecâzın varlığı hususunda herhangi bir fikrî ayrılık bulunmazken, Kur'ân'da mecâzın imkânı noktasında âlimler arasında bazı görüş ayrılıklarının varlığı göze çarpmaktadır. Ancak genel olarak Kur'ân'da mecâzın mevcudiyeti noktasında hâkim bir kanaatin bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Öte yandan Kur'ân-ı Kerim, dilin kullanılma keyfiyeti açısından değerlendirildiğinde devrin en kudretli Arap şâirlerini âciz bırakan bir belâgat şaheseri olarak da kabul edilmektedir. Bu cümleden hareketle Kur'ân'da mecâzî beyân unsurlarının bulunmaması söz konusu olsaydı onda hazf, te'kid ve kıssaların tekrarı gibi hususların bulunmaması gerektiği ifade edilmiştir (Zerkeşî, 1957, c. II/255; Süyûtî, 1974, c. III/120).

Bu çalışmada beyân ilminin unsurlarından istiâre, mecâz-ı mürsel ve kinâye sanatları konu edinilmiştir. Öncelikle bu üç beyân unsurunun Hicr sûresi özelinde tespit edilmesi, ardından nazım ahengine ve anlama tesir eden yönlerine ilişkin izah ve değerlendirmelerde bulunulması hedeflenmektedir.

İstiâre

Lügatte “ödünç almak, eğreti alınan şey, bir şeyden faydalanmak için ödünç istemek ve bir şeyi yerinden kaldırmak” gibi (İbn Manzûr, 1993, c. IV/618-619; et-Tehânevî, 1996, c. I/156; Âsım Efendi, 2013, c. III/2212; Bolelli, 2009, 90) anlamlarla yer alan istiâre ıstılahta “hakiki mana ile mecâzî mana arasındaki müşâbehet (benzerlik) alâkasından ötürü teşbihe mübâlağa ve yorum gücü katmak amacıyla bir sözcüğün manasını geçici olarak ödünç alıp başka bir sözcük için kullanmak” şeklinde tarif edilmektedir

(İbn Raşîk, 1981, c. I/270; Zerkeşî, 1957, c. III/419; Süyûtî, 1974, c. III/148-149; el-Hâşimî, 1999, 258; el-Meydânî, 1998, c. II/229; Bolelli, 2009, 90). İstiâre, alâkası müşâbehet olan bir mecâz çeşidi olup daha çok teşbihle ilişkili bir sanattır (Atîk, 1985, 175). Bu cümleden mecâzın istiâreden daha kapsamlı olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle her istiâre mecâzdır ancak her mecâz istiâre değildir. İstiâre üslûbunda hakiki mananın anlaşılmasına engel olan bir karinenin bulunması zorunludur. Karine olarak isimlendirilen bu belirteç bazen lafzî bazen de kelâmın siyâkından anlaşılabilen hâlî/manevî bir işaretir (Atîk, 1985: 179). Cümlede müşebbeh (benzeyen), müşebbehün bih (benzetilen) ve vechü's-şebeh (ortak vasıf) olmak üzere üç unsurun açıkça zikredildiği durumda icra edilen edebî sanat "teşbih" olarak isimlendirilmektedir. Ancak teşbih amacıyla cümlede müşebbehin zikredilip müşebbehün bihin hazfedilmesi durumunda gerçekleşen edebî sanat "istiâre" olarak kabul görmüştür (Ali es-Sağîr, 1999, 60). İstiâre sanatının, müsteâr (ödünç alınan lafız/terkip), müsteârun minh, (kendisinden ödünç alınan) ve müsteârun leh (kendisine ödünç alınan/ödünç alınma amacı) olmak üzere üç tarafı bulunmaktadır (Süyûtî, 1974, c. III/150). Mecâz üslûbunun bir çeşidi olan istiâre bir bakıma vechü's-şebeh (teşbih yönü) ve iki tarafından (müşebbehin-müşebbehün bihin) biri hazfedilmiş teşbih sanatının bir başka icra şeklidir. Bununla beraber istiâre, mecâz türünden olduğu için teşbihten daha belîğ bir anlatım üslûbunu ifade etmektedir (Süyûtî, 1974, c. III/120; Abbas, 2007, 163; el-Hâşimî, 1999, 258). Zira teşbihte müşebbehin ve müşebbehün bihin zikredilmesiyle anlamın gücünü göstermek üzere amaçlanan "mübalağaya" bir sınır çizilmiştir. Oysa istiâre üslûbunda bu yönde bir sınırlandırma bulunmamaktadır. Öte yandan iki taraftan birinin hazfedilmesi, hazfedilen ile cümlede ibkâ edilen tarafın aynı özelliklere sahip olduğunu da göstermektedir. Bu durumda ödünç alınan ile yeni bir anlam boyutuna kavuşan lafzın ilk anlamından sıyrıldığını gösteren bir karinenin bulunması elzemdir. Buna göre istiâre, karinesi müşâbehet (benzerlik) olan bir mecâz çeşididir. Böylece istiâreli anlatıma kıymet atfeden cihetin, ödünç alan ile ödünç alınan arasındaki alâka zemini olduğu daha da belirginleşecektir. Zira "ortak vasıf" denilen şey bağlantıyı sağlayacak güçlülükte bir alâka olarak zaten temelde mevcuttur (Yavuz, 2006, 107).

Buraya kadar aktarılan malumattan sonra istiâre üslûbunun Hicr sûresi özelinde örneklendirilmesine geçilecektir.

Örnek 1: ﴿كَذٰلِكَ نَسْلُكُ فِي قُلُوْبِ الْمُجْرِمِيْنَ﴾ "İşte onu (Kur'an'ı) inkârcıların kalplerine böyle yerleştiririz." (Hayreddin Karaman vd., 2012, Hicr 15/13) âyetinde yer alan "نَسْلُكُ" ifadesinin istiâre sanatına zemin olduğu kabul edilmektedir (er-Radî, 1984, 135). Nitekim temel anlamı dikkate alındığında "selk/سَلَكٌ" sözcüğünün "bir şeyi başka bir şeyin içine zorla sokmak" şeklinde tezahür eden somut bir kullanımı karşılamak üzere vazolunduğu görülecektir (Râgıb el-İsfehânî, 1961, 421; İbn Manzûr, 1993, c. X/442-443). Ancak bahsi geçen âyette "selk/سَلَكٌ" sözcüğüyle "bir şeyin başka bir şeyin içine yerleştirilmesi/sokulması" şeklinde ortaya çıkan somut anlam kastedilmemektedir. Mezkûr lafızdaki istiâre üslûbunun çözümlenmesine gelince müsteâr (ödünç alınan) ifadenin seleke/سَلَكٌ,

müstârun minhin (kendisinden ödünç alınanın): Bir şeyin bir şeye sokulması/إِسْلَاكُ الشَّيْءِ فِي الشَّيْءِ
müsteârun lehin (kendisi için istiâre edilmiş olan): Kur'ân'ın kalplere zorla sokulması/إِيْلَاجُ الْقُرْآنِ فِي
شَكْلِهَا şeklinde tezahür edeceğini ifade etmek mümkündür. Bu çözümlemeden hareketle bahsi geçen âyetin anlamı şu şekilde takdir edilebilir: “Mücrimler istemese ve bundan ötürü göğüsleri daralsa da ‘Kur’ân’ı’ onlara duyurmak suretiyle kalplerine zorla ulaştırırız (Şerif er-Radî, 2016, 136; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/24).” Bu ifadeden mücrimlerin irâdî herhangi bir tercihlerinin bulunmadığı ve “Kur’ân’ın” kalplerine zorla ulaştırılması/sokulması şeklinde bir anlamın tezahür edeceği anlaşılmaktadır (er-Radî, 1984, 136; ez-Zemahşerî, 1987, c. III/400). Böylece belâğî bir üslupla bir yandan müsteâr (ödünç alınan) ifadenin güzelliği metnin içinde hissettirilirken diğer yandan teşbihin hissettirilmemesi yönüyle de Kur’ân’ın engin tasvir ve mana yüklü mecâzî unsurları gözler önüne serilmiştir. Öte yandan bahsi geçen âyette mücrim olarak tavsif edilenler Kur’ân’ın ilk muhatapları olan Mekkeli müşriklerdir. Bahsi geçen “selk/سلك” sözcüğüyle, Kur’ân onlara yüksek bir perdeden ve katî bir ifadeyle tebliğ edilmesine rağmen buna inanmamakta ısrar ettikleri anlaşılmaktadır. Yine inkâr etme ve istihzâî tavırlarına rağmen aleyhlerine delilin sabit olması için Kur’ân onlara defalarca işittirilmiş ve adeta “ipin iğne deliğine sokulması” gibi akıllarına ve idrak melekelerine sokulmuş olmaktadır (İbn Âşûr, 1984, c. XIV/24-25; ez-Zuhaylî, 1997, c. XIV/17). Böylece belâğî bir ifadeyle Allah Teâlâ’nın ileri sürdükleri mesnetsiz mazeretlerini ellerinden aldığı bütün berraklığıyla ortaya çıkmaktadır.

Örnek 2: ﴿وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ﴾ “Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar, yine de herhâlde gözlerimiz perdelendi, hatta bize büyü yapılmış olmalı!’ derler.” (Hicr 15/14-15) âyetinde yer alan “سُكَّرَتْ” ifadesinin şeddeli (سُكَّرَتْ) ve şeddesiz (سُكَّرَتْ) her iki kırâate (Bahsi geçen kelimeyi İbn Kesîr, meçhul formuyla ve kâf’ın (ك) tahfiifiyle “سُكَّرَتْ” şeklinde; O’nun dışındakiler ise kâf’ın (ك) teşdidiyle “سُكَّرَتْ” şeklinde okumuştur (ed-Dimyâtî, 2008, c. II/174-175) göre istiâre sanatına zemin olduğu ifade edilmektedir (er-Radî, 1984, 136; el-Hafâcî, c. V/285; ed-Dervîş, 2009, c. V/228). Bahsi geçen âyette yer alan “sekera/سَكْرَة” fiiline ilişkin şunlar ifade edilebilir: Kaynaklarda “sekera/سَكْرَة” fiilinin temel anlamının Arapların “سَكَّرْتُ الشَّيْءَ” sözüne dayandığı aktarılmaktadır. Bu kullanım esas alındığında cümlenin anlamı “o şeyin süregelen akış yolunu kestim” şeklinde gerçekleşmektedir. Yine “سَكَّرْتُ الْمَاءَ” “suyun akış yolunu kestim” şeklindeki bir kullanım da temel anlamla ilintilidir. Bunun yanı sıra Araplar şiddetli bir fırtınadan sonra rüzgârın hızının ya da esintisinin kesilmesini betimlemek üzere “سَكَّرْتُ الرِّيحَ” ifadesini kullanmaktadır (er-Radî, 1984, 136; el-Ferrâ, c. II/86; Semîn el-Halebî, 1986, c. VII/149). Bütün bu aktarılan bilgilerin

ışığında bahsi geçen lafızdaki istiâre üslûbunda müsteâr (ödünç alınan) ifade: sekera/سَكْرَة, müstârun minh (kendisinden ödünç alınan): Bir şeyin akış yolunun kesilmesi/سَكْرَةُ الشَّيْءِ müsteârun leh (kendisi için istiâre edilmiş olan): Gözlerin perdelenmesi/سَكْرَةُ الْأَبْصَارِ şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Böylece ﴿سَكْرَتُ أَبْصَارِنَا﴾ ifadesinin mecâzî beyân üslûbunda kazandığı yan anlam şu şekilde tezahür etmektedir: “Görüş alanımızda bir engel çıktı ve gözlerimizin eşyanın özüne muttali olmasına, onların aslî şekil ve suretleriyle görünmesine engel olundu (er-Radî, 1984, 136; Şerif er-Radî, 2016, 136-137).” Âyetin ilk muhatapları olan Mekkeli müşrikler bu sözleriyle tıpkı suyun akış yolunun kesilip akmasına engel olunması gibi gözlerine bir perde çekildiği ve hakikate vâkıf olmalarının engellendiğine işaret etmek istemişlerdir (Ma’mer b. Müsennâ, 1961, 347; er-Radî, 1984, 136; ez-Zemahşerî, 1987, c. III/401).

Örnek 3: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدْرِ مَعْلُومٍ﴾ “Her şeyin hazineleri sadece bizim katımızdadır ve biz oradan belirli bir ölçüye göre indiririz (Hicr, 15/21).” âyetindeki altı çizili ifadelerin istiâre sanatına zemin olduğu kabul edilmektedir (es-Sâbûnî, 2010, c. II/602; ed-Dervîş, 2009, c. V/231). Bahsi geçen ayette yer alan “خَزَائِنُهُ” sözcüğü “خَزَائِنُهُ” kelimesinin çoğul formu olup ism-i mekân veznindedir. “Hazâin/خَزَائِنُهُ” sözcüğü ism-i mekân formuyla kıymetli şeylerin saklandığı yer anlamına gelmektedir. İlgili sözcük bir anlamda kıymetli eşyaların saklandığı kasaları ve onlardan istenildiğinde, istenildiği kadar almaya hazır hâlde bulundurulması durumunu ifade etmektedir (ed-Dervîş, 2009, c. V/231). Temel anlamıyla âyette vaz olunan anlam karşılaştırıldığında bu ifadede Allah Teâlâ’nın kudretini gösteren bir “temsîl” olduğu görülecektir (Ebû’s-Suûd Efendi, 1997, c. V/72; el-Hafâcî, c. V/287). Şevkânî (ö. 1250/1834) “hazinelere/خَزَائِنُهُ” ifadesinde takdir edilen her şeye Allah’ın gücünün yettiğini gösteren bir “temsîl” olduğunu zikretmektedir. Bu durumda mana “Allah takdir edilen her şeye muktedir ve mâlik olduğu için onları dilediği ölçüde ademden/yokluktan varlık alanına çıkarır.” şeklinde gerçekleşecektir (eş-Şevkânî, 1993, c. III/152). İbn Âşûr (ö. 1973) bu ifadedeki istiâre üslûbundaki müşebbeh ile müşebbehün bihi şu şekilde izah etmektedir: Burada faydalı şeylerin yaratılması müşebbeh, yerin altında saklı bulunan hazinelerin ise müşebbehün bih olması mümkündür. Müşebbehün bihin varlığına onun levâzımı (bir parçası) olan “hazinelere/خَزَائِنُهُ” ifadesiyle işaret edilmiştir (İbn Âşûr, 1984, c. XIV/36). Ebu’s-Suûd Efendi’nin bahsi geçen ifadedeki istiâre üslûbunun gerçekleşme şekline yönelik ifadeleri dikkat çekicidir. Ona göre Allah Teâlâ’nın ezeli ilmiyle her şeyi kuşatan kudreti hasr (sınırlandırma) amacıyla insanların bilgisinin dışında kalan ve yerin altında saklı bulunan hazinelere benzetilmiştir. İnsanların çok arzu etmelerine, ona şiddetle ihtiyaç duymalarına ve yaratılmaya hazır halde bulunmasına rağmen keşfedilmek ya da yeryüzüne çıkmak için Allah Teâlâ’nın hikmetinin gerektirdiği bir zaman dilimini beklemektedir. Allah Teâlâ’nın iradesi keşfedilmesi yönünde

tecelli ettiği anda yerin altında saklı bulunan hazineler gün yüzüne çıkartılır (Ebü's-Suûd Efendi, 1997, c. V/72). Böylece Allah'ın ezeli bilgisinde bulunan ve iradesinin tecelli ettiği anda keşfedilen “hazineler/حَزَائِنُ” ifadesi istiâre üslûbuyla onun kudretini ve otoritesini gösteren bir “temsîl” keyfiyetine kavuşmuştur. Zemahşerî de bahsi geçen ayette yer alan “hazineler/حَزَائِنُ” ifadesinde istiârenin bir çeşidi olan “temsîlî” anlatımın bulunduğu kanaatindedir. Buna göre anlam şu şekilde tezahür etmektedir: “Kulların istifade ettiği ne varsa biz onu yaratmaya, ortaya çıkarmaya ve onu nimet olarak vermeye kadiriz. Bunu da ancak kulların maslahatına uygun olan belli bir miktarla veririz.” Böylece zikri geçen âyette yer verilen “hazineler/حَزَائِنُ” ifadesinin zihinde uyandırdığı yan anlam, takdir edilen her şeye Allah'ın gücünün yettiğini göstermesi bakımından bir “temsîl” keyfiyetine kavuşmuş olmaktadır (ez-Zemahşerî, 1987, c. II/574). Buraya kadar aktarılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bahsi geçen istiâre üslûbunda “müşebbehün bih” farklı durumlardan derlenerek mürekkep bir zemin üzerine bina edilmiştir. Nitekim Zemahşerî'nin de ifade ettiği üzere Allah'ın gücü, kudreti; bir başka deyişle otoritesi istiâre üslûbuyla “eşyanın kendisine emaneten konulduğu ve hikmetinin gerektirdiği kadar çıkarılan bütün hazinelere” benzetilmektedir (es-Sâbûnî, 2010, c. II/602).

Örnek 4: ﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَافِحٍ﴾ “Biz, rüzgârları aşılamağı olarak gönderdik” (Hicr, 15/22.) ayetinde belîğ bir istiâre sanatının icra edildiği belirtilmiştir (er-Radî, 1984, 136; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/70; ed-Dervîş, 2009, c. V/231). Bahsi geçen âyette yer alan levâkih (لَوَافِحٍ) sözcüğü “aşlamak ve döllemek” anlamındaki likâh (لِقَاحٌ) kökünden türemektedir. Mezkûr âyette çoğul formuyla yer alan levâkih (لَوَافِحٍ) kelimesinin tekil formuna ilişkin iki görüş bulunmaktadır. Her iki görüşe göre de istiâre üslûbunun gerçekleştiği ifade edilebilir. Birinci görüşe göre levâkih (لَوَافِحٍ) lâkiha (لَاقِحَةٌ) kelimesinin çoğuludur (ez-Zebîdî, c. VII/91-92). Bu kökün tekil formu dikkate alındığında yağmur yüklü bulutlar için “رِيحٌ لَافِحٌ” kelimesi kullanılırken yağmur getirmeyen bulutlar için ise “رِيحٌ عَقِيمٌ” ifadesi kullanılmaktadır. İbn Âşûr yağmurun meydana gelmesine sebep olan nemli rüzgârları betimlemek üzere levâkih/لَوَافِحٍ ifadesinin ödünç (istiâre) alındığını dile getirmektedir (ed-Dervîş, 2009, c. V/295; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/37). Kurtubî (ö. 671/1273) rüzgârın levâkih (لَوَافِحٍ) ifadesiyle betimlenmesini suyun, toprağın, bulutların, iyiliklerin ve güzelliklerin membaı olmasına bağlamaktadır (el-Kurtubî, 1964, c. X/15). Buraya kadar aktarılan bilgilerden hareketle istiâre üslûbunun çözümlenmesini şu şekilde yapmak mümkündür: Müsteâr: Döllenme/لِقَاحٌ, müetârun minh: Döllenmiş dişi deve/لَاقِحَةٌ, müsteârun leh: Rüzgârlar/الرِّيَّاحُ/الرياح olmaktadır. Buna göre bitkileri ve bulutları aşılması için sevk edilen rüzgârların erkek devenin erlik suyunu taşıyan döllenmiş deveye benzetildiğini ifade etmek mümkündür. Bu nevi bir benzetme ise en güzel

temsillerden ve en etkili teşbihlerdendir (er-Radî, 1984, 136; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/37). İkinci görüşe göre levâkih (لَوَاقِح) kelimesinin tekil formu mülkiha (مُلْكِيهَا) şeklinde gelmektedir. Ebû Ubeyde (ö. 209) tahfiften dolayı mîm (م) harfinin hafzedildiğini aktarmaktadır. Mülkiha (مُلْكِيهَا) sözcüğü ism-i fâil formuyla "dölleyici" anlamına gelmektedir (Ma'mer b. Müsennâ, 1961, c. I/348). Bu te'vile göre rüzgârlar bulutu aşlayan konumunda kabul edilmektedir. Böylece Kur'ân'ın beyân üslûbuyla "buluta nispetle rüzgârlar, yavruların vücuda gelmesine sebep olan erkek deveye benzetilerek" son derece etkili ve belîğ bir ifade gücü gözler önüne serilmiştir (Şerif er-Radî, 2016, 138).

Örnek 5: ﴿لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ "(Ey Peygamber!) Hayatına yemin olsun ki! Onlar

sarhoşluklarında bocalayıp duruyorlar." (Hicr, 15/72.) âyetinde yer alan "يَعْمَهُونَ" fiilinin istiâre

üslûbuna zemin olduğu kabul edilmektedir (er-Radî, 1984, 137). A-m-h (ع-م-ه) kök harflerinden

türeyen bu fiil hayretten dolayı ve yönünü bulma hususunda tereddüt yaşayan bir insanın durumunu tavsif etmektedir (el-Ferâhîdî, c. I/110; ez-Zeccâc, 1988, c. III/184; Râgıb el-İsfehânî, 1961, 588; İbn Manzûr, 1993, c. XIII/519). Ayrıca ilgili fiil hidâyet yolundan ayrılma anlamındaki "şaşkınlık ve tereddüt hâli" gibi durumları karşılamak üzere de kullanılmaktadır. İsim formunda ameh/عَمَهُ "هُوَ أَنْ لَا يَعْرِفُ" "O delilini bilmiyor" cümlesindeki kullanıma uygun olarak ele alındığında kişinin herhangi bir

tartışmada hüccetini/delilini sunma konusundaki acziyetini ifade etmek üzere kullanılmaktadır. İbnü'l-

Esîr (ö. 637/1239), ameh/عَمَهُ mastarının hem bir şeyin künhüne/özüne vâkıf olma anlamındaki

"basiret" kavramı hem de fiziki görme anlamındaki "basar" eylemi ile ilişkili olduğunu zikretmektedir.

Ortak anlam ilgisinden ötürü hakikati görme hususundaki "körlük" ile fiziki anlamdaki "körlük" eşdeğer

kabul edilmiştir. Nitekim Araplar ameh/عَمَهُ sözcüğünü "رَجُلٌ عَمِي" ifadesindeki gibi kalp gözü açık

olmayan ya da kalp gözüyle hakikatleri göremeyen kimse için kullanılmaktadır (ez-Zebîdî, c.

XXXVI/448). İbn Manzûr (ö. 711/1311) ameh/عَمَهُ mastarının daha çok kalp gözüyle görme ya da bir

şeyin özüne vâkıf olma anlamındaki "basiret" yetisinin, 'umyün/عُمِي sözcüğünün ise fiziki görme

anlamındaki "görme" eyleminin yoksunluğu için kullanıldığını aktarmaktadır (İbn Manzûr, 1993, c. XIII/519).

Kur'ân-ı Kerim'de birçok ayette küfür, inkâr, nifak, kin ve hırs gibi menfi duygu ve inanç zehabına

kapılıp maddî ve mânevî hakikatleri göremeyen insanlar mânevî "körlük" (Bakara 2/18; Arâf 7/179, 197)

ile nitelendirilmiştir. Bu durumda fiilin vazolunduğu gerçek anlamı ile yan anlamı arasındaki alâka,

yönü bulma hususunda yaşanan tereddüdü ifade eden "şaşkınlık" hâlidir. Bahsi geçen âyette

cehaletlerinde, inkârlarında ve dalâletlerinde ısrar eden Mekkeli müşrikler, sarhoşluk bataklığında çırpınan ve bocalayan kişiye benzetilmektedir (er-Radî, 1984, 137). İbnü'l-Cevzî (ö. 751/1350) zikri geçen ifadenin muhatabının Lût kavmi olmasını da imkân dâhilinde görmektedir. Allah Teâlâ bu âyette livâta (eşcinsellik) olarak isimlendirilen sapkınlığı “sekr/سَكْرٌ” fiiliyle nitelendirmektedir. Bu durumda bilinen anlamıyla sarhoşluk ile livâta olarak isimlendirilen cinsî sapkınlığın arasındaki ortak alâka, aklın fonksiyonlarını ve idrak melekesini dumura uğratmasıdır (ez-Zemahşerî, 1987, c. II/585; İbnü'l-Cevzî, 2008, 651).

Örnek 6: ﴿فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَأَحْمَأَ لِيَامًا مُّبِينٍ﴾ “Biz onların da cezasını verdik. Bu iki şehir bilinen bir yol üzerindedir” (Hicr 15/79) âyetinde altı çizili ifadede istiâre sanatının icra edildiği dile getirilmiştir. Bahsi geçen âyette yer alan “لِيَامًا مُّبِينٍ” ifadesi “لِبَطْرِيقٍ وَاضِحٍ” “bilinen bir yol” takdirindedir. İmâm/إِمَامٌ sözcüğü isim formunda kendisine “tâbi olunan” anlamına gelmektedir. Tarîk/طَرِيقٌ sözcüğünü karşılamak üzere imâm/إِمَامٌ isminin istiâre üslûbuyla ödünç alınması “kendisine uyulması ve takip edilmesi” cihetiyledir (ez-Zemahşerî, 1987, c. II/586; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/72; ez-Zuhaylî, 1997, c. XIV/59). Nitekim tarîk/yol bir yere ulaşmanın aracıdır. Yolcu da gideceği yere varıncaya kadar ona tabi olmak durumundadır. Bu cümleden hareketle müşebbehün bihin (benzetilen) müşebbehin (benzeyen) yerine zikredildiği ifade edilebilir (ed-Dervîş, 2009, c. V/259). Buraya kadar aktarılanlar malumattan sonra istiâre üslûbunun çözümlenmesini şu şekilde yapmak mümkündür: Müsteâr: İmâm/إِمَامٌ, müsteârun minh: Tarîk/طَرِيقٌ, müsteârun leh: Güzergahı/yolu takip etme/بِهِ الْإِئْتِمَامُ olup bu bağlantı ancak akılla kavranabilen bir durumu ifade etmektedir. Böylece müşebbehün bihin (benzetilenin) ismi müşebbehe (benzeyene) istiâre alınmak suretiyle Kur’ân’ın beyân üslûbunda “târîk” ve “imâm” sözcükleri arasındaki “cihetini bulma” ortak ilgisi merkeze alınarak son derece belîğ bir ifade gücü gözler önüne serilmiştir.

Örnek 7: ﴿لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ﴾ “Sakın onlardan bazılarına verdiğimiz geçici dünya nimetine göz dikme!” (Hicr 15/88) âyetinde istiâre sanatı bulunduğu ifade edilmektedir. Âyette yer alan med/مَدَّ sözcüğünün hakiki anlamı ziyâde/uzamadır. Mezkûr sözcük vücudun esnemesi ve uzaması anlamında da kullanılmıştır. Bu cümleden olarak “وَمَدَّ رِجْلَهُ فِي الْأَرْضِ” ifadeleri de zâhirî bir uzatma eylemine işaret etmektedir. Daha sonra ilgili sözcük hakiki anlamının yanında ziyadeyi kabul eden “her şey” için kullanılarak anlam genişlemesine uğramıştır. Böylece hem temel hem de yan anlam hüviyeti kazanan bu fiil “مَدُّ الْبَحْرِ، الْمَدُّ فِي الْعُمُرِ” (denizin uzaması/genişlemesi-ömrün uzaması)

ifadelerinde de görüldüğü üzere yaygın bir kullanım alanı elde etmiştir. Med/مَدُّ sözcüğü bahsi geçen âyette “göz dikmek ve bir şeyi büyük bir hırsıyla arzu etmek” eylemini ifade etmek üzere müsteâr olarak alınmıştır. Böylece göz dikme/مَدُّ الْعَيْنِ eylemi bir şeyi almak için elini uzatan kimsenin durumunu betimleyen bir yan anlam özelliğine kavuşmuştur (İbn Âşûr, 1984, c. XIV/82). Zikri geçen kelimenin temel ve yan anlam hususiyetleri göz önüne alınarak istiâre üslûbunun çözümlemesini şu şekilde yapmak mümkündür: Müsteâr: Göz dikme/مَدُّ الْعَيْنِ eylemi olup beş duyu organıyla hissedilebilmektedir. Nitekim göz dikme/مَدُّ الْعَيْنِ eylemi bir şeyi “temenni etmeyi” hisas ettirmektedir. Bu cümleden hareketle “dünya zinetine meyletme” durumunu karşılamak üzere göz dikme/مَدُّ الْعَيْنِ ifadesinin ödünç alındığı ifade edilebilir (İbn Atiyye, 2001, c. III/374). Müsteârın leh: Dünya meşgalesine dalma/الِإِنْتِشَاعُ فِي الدُّنْيَا olup bu bağlantı ancak akılla kavranabilen bir durumu ifade etmektedir (Abbas, 2007, 172). Bu nevi bir istiârede göz dikme eyleminin ilk anlamından sıyrılması ve kendilerine eş, mâl, evlat, makam gibi dünyalık nimet verilen kimselerin elindeki dünyalıklara “tamah etme” anlamına taşınmasıyla son derece belîğ bir ifade gücü tezahür etmiştir (ez-Zemahşerî, 1987, c. II/588).

Örnek 8: ﴿وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاحْفَظْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ “onlardan dolayı üzülme ve müminlere alçak gönüllü ol.” (Hicr 15/88) âyetinde istiâre sanatı icra edilmiştir (er-Radî, 1984, 138; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/83; es-Sâbûnî, 2010, c. II/607; ed-Dervîş, 2009, c. V/265). Nitekim müşebbehün bih (benzetilen) unsur olan kuş/الطَّائِرُ hazfedilmiştir. Alçak gönüllü olma fiili muhtemel tehlikeleri bertaraf etmek amacıyla yavrularına kanat geren kuşa benzetilmiş, kuşun lâzımı olan kanat/جَنَاحٍ ve germek/احْفَظْ fiili, tevazu eylemine nispet edilmek suretiyle tevazu eylemi, kanat geren hayalî bir kuş suretinde betimlenmiştir (İzzüddîn b. Abdisselâm, 1999, 209; Durmuş, 2001, XIII/c. XIII/316-317). Bir başka deyişle yanındakilere rikkatle/incelelikle ve yumuşaklıkla muamele etmek “kanatları indirmeye” benzetilmiştir. Böylece müşebbehün bihin (benzetilenin) ismi müşebbehe (benzeyene) istiâre (ödünç) alınmak suretiyle son derece belîğ bir mecâzî beyân üslûbu icra edilmiştir (es-Sâbûnî, 2010, c. II/607; ez-Zuhaylî, 1997, c. XIV/67). Bahsi geçen âyette Allah Resûlü’ne müminlere karşı yumuşaklıkla muamele etmesi emredilmektedir. Öte yandan zikri geçen âyette yer alan “وَاحْفَظْ جَنَاحَكَ” ifadesi, temel anlamı “Kuş kanatlarını indirdi.” olan “حَفِظَ الطَّائِرُ جَنَاحَهُ” cümlesine benzetme yoluyla deyimsel bir kullanım özelliği de kazanmıştır. Böylece ilgili “temsîl” yaygınlaşarak tevâzu ve yumuşaklıkla davranma eylemini ifade eden dilsel bir kullanım zeminine kavuşmuştur. Zikri geçen âyette de görüldüğü üzere temel anlamından sıyrılarak yan anlam hüviyeti kazanan bu tür bir kullanım aynı zamanda şiddeti ve kabalığı

niteleyen “kanatları kaldırma” anlamındaki “رَفَعَ الْجَنَاحَ” lafzının karşıtı bir eylemi ya da muamele şeklini ifade eden bir anlam alanı da elde etmiştir (İbn Atiyye, 2001, c. III/74; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/83).

Örnek 9: ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ “Kur’ân’ı parçalara ayırırlar.” (Hicr 15/91) âyetindeki i’dûn (عِضُونَ) kelimesinin tekili ‘ıdah (عِضَةٌ) şeklinde gelmektedir.(Bahsi geçen kelimenin hangi kökten türediğine ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüştür. Kimi dil âlimine göre ‘ıdûn (عِضُونَ) kelimesinin tekili ‘ıdah (عِضَةٌ) şeklinde gelmektedir. ‘ıdah (عِضَةٌ) sözcüğü, ilgili kökten türediği varsayıldığında; “ع-ض-و-” / a-d-v” kök harflerinden olup mastarı ‘ıdve (عِضْوَةٌ) şeklinde gelmektedir. Kimine göre ise bu kelimenin aslı ‘ıdhe (عِضْهَةٌ) olup iki “ه” harfinin yan yana gelmesi istiskâle/dilde telaffuz külfetine sebep teşkil ettiğinden iki “ه/هـ” harfinden biri atılır ve kelime ‘ıdatün (عِضَةٌ) şekline dönüşür. Ferrâ (ö. 207) mezkûr sözcüğün Arap kullanımında “sahir” anlamına gelip “adh” (عِضَةٌ) kökünden türediği kanaatindedir. Dilci ve Kurrâ kimliğiyle maruf olan Kisâî (ö. 189/805) ilgili sözcüğün “bir çeşit dikenli ağaç” anlamına gelen ‘ıdah (عِضَةٌ) kökünden türediğini ileri sürmüştür. Geniş bilgi için bkz. el-Ferâhîdî, c. I/72; el-Cevherî, 1987, c. VI/2240-2241; İbn Manzûr, 1993, c. XIII/515-516; Ebû Hayyân, 1999, c. VI/481-482; Semîn el-Halebî, 1996, c. III/91-92). Bahse konu olan sözcüğün kök harfleri a-d-v (ع-ض-و) olup ‘ıdve (عِضْوَةٌ) onun mastar formudur. Buna göre ilgili kök dikkate alındığında ‘ıdah (عِضَةٌ) sözcüğü “عَضَيْتُ الشَّيْءَ عِضَةً” ifadesinde de görüldüğü üzere “bir şeyi parça parça yapmak” anlamına gelmektedir (el-Ferâhîdî, c. I/72; el-Cevherî, 1987, c. VI/2240-2241; Ebû Hayyân, 1999, VI/481-482). Mezkûr kökten türediği varsayıldığında “عِضِينَ” ifadesinde istiâre üslûbunun gerçekleşeceği dile getirilmiştir.(er-Radî, 1984, 138) İstiâreli ifade (müsteâr): ‘ıdve/عِضْوَةٌ ile kendisi için istiâre edilmiş olan (müsteârun minh): İnsan uzvu/عِضُو الْإِنْسَانِ arasında ortak nokta müsteârun leh (kendisi için ödünç alınan): Parçalara ayırma/عِضِينَ olup etkisi bakımından “Kur’ân’ın bir kısmını kabul edip bir kısmını inkâr etme” anlamını ifade etmek üzere daha belîğ ve etkili olduğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim birçok müfessir bahsi geçen âyette yer alan “Kur’ân’ı parçalara ayırırlar” ifadesiyle Mekkeli müşriklerin ya da Ehl-i kitâbın kastedilmesini imkân dahilinde kabul etmektedir. Buna göre her iki grup Kur’ân’ı, tıpkı bölümlerine avrılmış organlar gibi kısımlara ve parçalara avırmıs: “siir”. “valan”. “sahir”. “kâhin sözü” ve “gecmisin

masalları" olduğunu iddia ederek inkâr etme yoluna gitmiştir (el-Ferrâ, c. II/92; et-Taberî, 2000, c. XVII/142-149; el-Cevzî, 2001, c. II/544-545; ez-Zemahşerî, 1987, c. II/589-599; İbn Kesîr, 1998, c. IV/549-550; el-Mâverdî, c. III/172; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/86-87).

Örnek 10: ﴿فَاَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ "Sana emredilen şeyi kafalarını çatlatırcasına açıkça

duyur ve müşriklere aldırış etme!" (Hicr 15/94) âyetinde yer alan "فَاَصْدَعْ" ifadesinin istiâre üslûbuna

zemin olduğu dile getirilmektedir (er-Radî, 1984, 138; Süyûtî, 1974, c. III/185; ed-Dervîş, 2009, c. V/364). İstiârenin gerçekleştiği "fesde'/فَاَصْدَعْ" fiili ص-د-ع (s-d-a) kök harflerinden türemiştir. Bu kök

lügatte "kırmak, parçalamak, yarmak" anlamında yer almakta olup daha çok "bir nesneyi ortasından ikiye ayırmak" şeklinde tezahür eden somut bir kullanımı karşılamaktadır (el-Cevherî, 1987, c. III/1241-1242; Râgıb el-İsfahânî, 1961, 478; İbn Manzûr, 1993, c. VIII/194; Âsım Efendi, 2013, c. IV/3406).

Bahse konu olan âyette ise "fesde'/فَاَصْدَعْ" fiilinin temel anlamında kullanıldığına işaret eden herhangi

bir alâka bulunmamaktadır. Bu izahtan hareketle zikri geçen "fesde'/فَاَصْدَعْ" fiilinin temel anlamından

sıyrıldığını; böylece hitapta ve kelimada kullanılmak suretiyle yan anlam hüviyetine kavuştuğunu ifade etmek mümkündür. Nihayetinde hitapta ve kelimada vazolunma keyfiyetine kavuşan "fesde'/فَاَصْدَعْ"

fiilinde belîğ bir istiâre üslûbunun icra edildiği görülmektedir. Nitekim "fesde'/فَاَصْدَعْ" fiilinin işaret

ettiği hakikat "belliğ/بَلِّغْ: tebliğ et" takdirindedir. Burada manayı takviye ve tekit için ilgili tebliğ fiilinin

keyfiyetine ve muhtevasına zihinleri yönlendirmek üzere mecâzî beyân biriminin unsurlarından istiâre olan manaya geçilmiş; istiâre üslûbuyla "fesde'/فَاَصْدَعْ" fiili getirilmiştir.(Kılıç, 2014, 248) İstiâre

üslûbunun çözümlemesi şu şekilde yapılabilir: Müsteâr (ödünç alınan) ifade: Fesde'/فَاَصْدَعْ, müstârun

minh (kendisinden ödünç alınan): Camın kırılması/كَسْرُ الرَّجَاجَةِ, müsteârun leh (kendisi için istiâre

edilmiş olan): Cehrî olarak tebliğ/جَهْرًا التَّبْلِيغُ şeklinde gerçekleşmektedir. Bu üç unsur arasında tezahür

eden manadaki ortak ilgi duyurma, ulaştırma ve bildirmedir. Böylece tesiri ve etkisi bakımından davetin, tebliğin veyahut çağrının ansızın bir camın kırılmasının ruhlarda uyandıracığı tesire teşbihle

daha belîğ ve daha etkili bir anlatım üslûbu gerçekleşmektedir (Süyûtî, 1974, c. III/185; el-Hâşimî, 1999, 270; Kılıç, 2014, 249). Nitekim Kur'ân nazmındaki bu eşsiz ifade gücünün insanda yarattığı acziyet

hissinden ötürüdür ki bu ayeti işiten bir bedevi hemen secdeye kapanmış, nedenini soranlara ise "bu kelâmın fesâhatı sebebiyle secde ettim" dediği aktarılmaktadır (Süyûtî, 1974, c. III/185; Kılıç, 2014,

249). Bu nevi istiârede alâka, ortaya çıkan “etki” olup bu çıkarsamayı yapacak en önemli araç akıldır (el-Hâşimî, 1999, 270).

Öte yandan “yarmak/الصَّدْعُ” fiilinin Arap dilinde “ayirt etme/الْفَرْقُ” ve “ayırma/الفَصْلُ” fiilleriyle aynı manada kullanıldığı dile getirilmiştir (İbn Manzûr, 1993, c. VIII/195). Bu ifadeden hareketle sözünde isabet eden kişiyi betimlemek için “قَدْ طَبَّقَ الْمَفْصِلُ” “Sözü eklem yerine isabet ettirdi.” tabiri kullanılmaktadır. Aynı şekilde “فُلَانٌ يَفْصِلُ الْخُطَابَ” “Adam hitabı eklem yerine isabet ettirdi.” dendiğinde bununla “Kişinin hitapta hakikatleri dile getirmesi ve kapalı hususları vuzuha kavuşturması” kastedilmektedir (er-Radî, 1984, 138). “Fesde/فَصَّدَعُ” fiilinin bahsi geçen sözcüklerle ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda âyete “Sözü izhar et ve hak ile batılı ayirt edecek biçimde apaçık ortaya koy!” şeklinde bir anlam takdir etmek de mümkündür (er-Radî, 1984, 138; el-Cevzî, 2001, c. II/545; ez-Zemahşerî, 1987, c. II/590; er-Râzî, 1999, c. XIX/165). Bahsi geçen âyete bu nevi bir anlam takdiri, cehrî tebliğin başladığı zaman dilimine işaret etmesi bakımından da uygun düşmektedir. Nitekim birçok müfessire göre İslâm’a ağıktan davet bu ayetin nâzil olmasıyla başlamıştır (el-Ferrâ, c. II/94; ez-Zeccâc, 1988, c. III/186; et-Taberî, 2000, c. XVII/152; İbn Atiyye, 2001, c. III/375; ez-Zemahşerî, 1987, c. II/590; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/88).

Mecâz-ı Mürsel

Mecâz-ı mürsel ıstılahta “bir kelâmın/sözün gerçek manasını düşünmeye bir engel bulunmasından ötürü benzerlik (müştâbehet) dışında tam bir alâka sebebiyle, başka anlamda kullanılması” şeklinde tarif edilmektedir (el-Hâşimî, 1999, 252; el-Meydânî, 1998, c. II/271; Bolelli, 2009, 144). Kelimelerin hakiki anlamlarından arındırılması keyfi bir tercih olmayıp bunun için makul bir gerekçenin bulunması elzemdir. Belâgat kitaplarında bu gerekçeler alâka olarak isimlendirilmekte ve mecâz-ı mürsel üslûbunun gerçekleşmesine imkân tanıyan birçok alâkaya yer verilmektedir. Mahalliyyet (bir yerin zikredilmesi ancak orada yaşayanların kastedilmesi) hâliyyet (bir yerde yaşayanların zikredilmesi ancak yerin kastedilmesi), sebebiyyet (bir şeyin yerine onun varlığına sebep olan şeyin zikredilmesi), müsebbebiyyet (bir şeyin kendisi değil de varlığına sebep olduğu şeyin zikredilmesi), cüziyyet (bir şeyin bir bölümünün zikredilip tamamının kastedilmesi), külliyyet (bir şeyin tamamının zikredilip bir kısmının kastedilmesi), kevnîyyet (geçmişteki durumu göz önünde bulundurma) evliyyet (gelecekteki durumu göz önünde bulundurma) vb. alâkalar bunlardan sadece birkaçıdır (Süyûtî, 1974, c. III/12-128; el-Hâşimî, 1999, 252-257; Bostancı, 2010, 41-64).

Şimdi bahsi geçen tanımdan hareketle Hicr sûresindeki mecâz-ı mürsel örneklerinin izahına geçilecektir.

Örnek 1: ﴿وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ﴾ “Biz hiçbir toplumu kendilerine gönderilen bir kitap olmadan helâk etmedik.” (Hicr 15/4) âyetinde altı çizili ifadede mecâz-ı mürsel üslûbunun icra edildiği dile getirilmiştir (es-Sâbûnî, 2010, c. II/602; ez-Zuhaylî, 1997, c. XIV/47). Mecâz-ı mürselin

gerçekleştiği bu ifadede alâka "mahalliyet" olarak tezahür etmiştir. Buna göre âyette belli bir bölgenin yer ismi olan şehir/karye (mahal) zikredilmiş fakat orada yaşayanlar (hâl) kastedilmiştir (İzzüddîn b. Abdisselâm, 1999, 361). Nitekim ilgili âyette zikredilen helâk eyleminin bizatihi şehre isnâd edilmesi aklen imkânsız ve anlamsızdır. Zira teklife muhatap olmak için bilinçli ve irâdi bir tercihin olması zorunludur. Dağlardan, kayalardan, topraktan ve ağaçlardan meydana gelen bir kara parçasının helâk eylemine konu olması mümkün ve makul değildir. Öte yandan Kur'ân'ın beyân üslûbunda "içinde bulunduğumuz karyeye/şehre sor" (Yûsuf 12/82) âyetinde de görüldüğü üzere "mahalliyet" alâkasının birçok örneği bulunmaktadır. Bu hususiyet ilgili ifadenin mecâza yorulmasını zorunlu kılmaktadır.

Örnek 2: ﴿وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَطَائِمِينَ﴾ "Eyke halkı da gerçekten zalimler topluluğuydu." (Hicr, 15/78) âyetinde altı çizili ifadenin mecâz-ı mürsel sanatına konu olduğu kabul edilmektedir. Nitekim ilgili ifade istiâre, teşbih ve kinâye sanatlarına imkân tanımamaktadır. Hakiki manaya hamledilmesi mümkün olmayan bu ifadede alâkası "hâliyyet" olan bir mecâz-ı mürsel sanatının icra edildiği görülmektedir. Bahsi geçen "eyke/أَيْكَةُ" sözcüğü genel kabule göre "iç içe geçmiş ağaçlar" anlamında kullanılmaktadır. Burada "ağaçlar" (hâl) zikredilmiş fakat "mekân" (mahal) kastedilmiştir (ed-Dervîş, 2009, c. V/259).

Örnek 3: ﴿قَالُوا أَوَلَمْ نُنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ "Seni el âlemi korumaktan menetmedik mi?" dediler. (Hicr 15/70) âyetinde altı çizili ifadede alâkası "umûm" olan mecâz-ı mürsel üslûbunun icra edildiği düşünülmektedir. El âlem olarak ya da insanlar olarak çevrilebilen "el-âlemîn/الْعَالَمِينَ" ifadesinin bütün insanlara şâmil olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak ilgili âyette yer alan ifadenin Lût kıssasına bakan yönüyle hem Kur'ân'ın hem de Hicr sûresinin genel bağlamı dikkate alındığında yeryüzündeki bütün insanları içine alacak şekilde anlaşılması makul görünmemektedir. Nitekim bu ifadeden Lût kavmiyle sosyal, siyasal, ticârî ya da herhangi bir beşerî münasebet içerisinde olan insanların kastedildiği çıkarımını yapmak daha makul görünmektedir (İbn Âşûr, 1984, c. XIV/67). Buna göre ilgili âyette bütün insanlar (umûm) zikredilmiş ancak Lût kavmiyle münasebeti olan insanlar (husûs) kastedilmiştir.

Örnek 4: ﴿قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾ "Lût, 'işte benim kızlarım, (nikâh) yaparsanız' dedi." (Hicr 15/71) âyetinde altı çizili ifadede alâkası "husûsiyyet" olan mecâz-ı mürsel üslûbunun gerçekleştiği düşünülmektedir. Zikri geçen âyette yer alan "بَنَاتِي" ifadesinin zâhirine bakıldığında Hz. Lût'un kızları şeklinde anlaşılmaya müsait olduğu görülecektir. Ancak kaynaklarda Hz. Lût'un iki ya da üç kızı olduğu bilgisi yer almaktadır (er-Râzî, 1999, c. XVIII/379; Ebû Hayyân, 1999, c. VI/187; el-Kurtubî, 1964, c.

IX/76; İbn Âşûr, 1984, c. XII/127). Bu durum birçok müfessirin de belirttiği üzere Hz. Lût'un "işte benim kızlarım" ifadesiyle hem öz kızlarını hem de kavminin bütün kızlarını ve kadınlarını kastetmesini mümkün kılmaktadır. Nitekim müfessirlerin "her peygamber gönderildiği kavmin hükmen (manevi) babası" şeklindeki genel kabulü bu görüşü destekler mahiyettedir (ez-Zemahşerî, 1987, c. II/585; er-Râzî, 1999, c. XIX/155; el-Kurtubî, 1964, c. IX/76). Buna göre ilgili âyette "işte benim kızlarım" ifadesi zikredilmiş (husus) ancak kavminin bütün kızları ve kadınları (umûm) kastedilmiştir.

Örnek 5: ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ﴾ "Öyleyse sen rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden

ol!" (Hicr 15/98) âyetinde alâkası "cüziyyet" olan mecâz-ı mürsel sanatı icra edilmiştir. Müfessirlerin çoğu "Secde edenlerden ol!" ifadesindeki secdeyle namazın kastedildiği kanaatindedir (ez-Zemahşerî, 1987, c. II/592; el-Kurtubî, 1964, c. X/63; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/91). Kurtubî bu durumu kişinin namazda Allah'a en yakın olduğu anın secde hâli olmasına bağlamaktadır (el-Kurtubî, 1964, c. X/63). Böylece ilgili âyette namazın bir rüknü olan secde (cüziyyet) zikredilmiş ancak tamamı (külliyyet) kastedilmiştir.

Kinâye

يَكْنَى - يَكْنَى fiilinin mastar formu olan kinâye (كِنَايَة) lügatte "bir şeyi örtmek, açıkça söylememek, ima etmek ve gizlemek" gibi anlamlarla yer almaktadır (İbn Manzûr, 1993, c. XV/233). İstilahta ise "Aralarında herhangi bir açıdan ilişki bulunan bir sözün açık ifadesinin (tasrih) yerine mana için gerekli olan (lâzımî) lafzın konulması ya da hakiki ve mecâzî manaya ihtimalli olan lafzın daha çok mecâza hamledilmesi" şeklinde tarif edilmiştir (el-Cürcânî, 1992, 66; Sekkâkî, 1987, 401; et-Tehânevî, 1996, c. II/1384; el-Meydânî, 1998, c. II/135; Bolelli, 2009, 171). Tanımdan da anlaşılacağı üzere kinâye üslûbunda hakiki ve mecâzî mananın her ikisine hamledilmesi mümkün olsa da daha çok mecâzî mana amaçlanmaktadır. Bir başka deyişle hakiki manadan (lâzım) mecâzî manaya (melzûm) bir intikal söz konusudur. Kinâye üslûbunda istiâre sanatında olduğu gibi hakiki mananın alınmasına engel olacak herhangi bir karine bulunmamaktadır (Sekkâkî, 1987, 403). Bunun yanı sıra bir düşüncenin kinâye üslûbuyla ifade edilmesi (örtülü anlam) açıkça belirtilmesinden (tasrihten) daha fasih ve belîğ olduğu kabul edilmektedir (el-Cürcânî, 1992, 71; Sekkâkî, 1987, 472; es-Sa'îdî, c. III/555). Örneğin; bir kimse için "كثير الرِّمَادِ" "külü çoktur" dendiğinde bu sözden temel anlamına uygun olarak o kişinin evinde sobanın çok yandığı ve doğal olarak külünün çok olduğunu anlamak mümkündür. Ancak bu ifadeyle kastedilen asıl anlam kişinin cömert ve misafirperver olma özelliğidir (Durmuş, 2002, 26/34; Karakaya, 2019, 247). Bir başka ifadeyle "külün çokluğu" cömertlikten kinâyedir.

Hicr sûresinde kinâye üslûbuna şu âyetlerin örnek olarak verilmesi mümkündür:

Örnek 1: ﴿وَفَضَّلْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هُوْلَاءِ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ﴾ "Ona (Lût'a) şu hükmümüzü vahyettik:

"Sabaha çıkarlarken mutlaka onların ardi kesilmiş olacaktır." (Hicr 15/66) âyetinde "أَنَّ دَابِرَ هُوْلَاءِ"

"مُتَطَوِّعٌ" ifadesinin kinâye üslûbuna zemin olduğu kabul edilmektedir. Nitekim birçok müfessir "onların ardı arkası kesilmiş" anlamındaki altı çizili ifadenin "onları helâk etmekten" kinâye olduğu yönünde bir kanaate sahiptir (ez-Zemahşerî, 1987, c. II/585; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/65; es-Sâbûnî, 2010, c. II/602; ez-Zuhaylî, 1997, c. XIV/47). Bahsi geçen âyette de görüldüğü üzere altı çizili ifadeyle temel anlamın kastedilmesi imkân dahilinde olmakla beraber kinâye üslûbuyla işaret edilen helâk durumudur. Böylece sarahaten ifade edilebilecek helâk eylemine "onların ardı arkası kesilmiş" şeklinde üstü kapalı olarak işaret edilmesiyle daha belîğ bir anlatım gücü ortaya çıkmıştır.

Örnek 2: ﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَا هَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ﴾ "Yeryüzünü de yaydık, oraya sağlam dağlar yerleştirdik, orada ölçüleri belli her türden ürünler bitirdik." (Hicr 15/19) âyetinde altı çizili ifadeye kinâye üslûbunun icra edildiğini dile getirmek mümkündür. Zira "مَوْزُونٌ" kelimesinin türediği v-z-n (و-ز-ن) sülâsî kökü lügatte "tartmak, değerini bilmek, dengeli olmak, takdir etmek" anlamlarıyla yer almaktadır. Kök anlamından hareketle demir, kurşun, bakır, altın, gümüş gibi madenler ile zirâî ve ticârî olmak üzere tartılmaya müsait olan tüm ürünler için vezene/ مَوْزُونٌ fiili kullanılmaktadır. (el-Cevherî, 1987, c. VI/2213-2214; İbn Manzûr, 1993, c. XIII/446-448). Râzî (ö. 606/1210) ilgili ifadenin "كَلَامٌ مَوْزُونٌ" şeklinde kullanıldığında bununla hitapta boş sözden, saçmalaktan uzak, ölçülü ve dengeli bir konuşma kastedildiğini zikretmiştir. Sanki bu nevi bir kullanım "kelamın" akıl ve hikmet terazisinde tartıldığına işaret etmektedir. Böylece "وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ" ifadesinin işaret ettiği mana selim aklın "her şeyin belli bir ölçüyle, hassas bir dengede ve maslahata uygun olarak yaratıldığına hükmetmesi" şeklinde tezahür etmektedir (er-Râzî, 1999, c. XIX/132; Ebü's-Suûd Efendi, 1997, c. V/71). Bütün bu izahlardan sonra zikri geçen âyette yer alan "مَوْزُونٌ" ifadesi, münasip ve orantılı olmaktan kinâyedir denebilir. Öte yandan ilgili ifadenin gerçek anlamını çağrıştırmakla beraber Kur'ân'ın beyân üslûbunda daha derin ve kapsamlı bir manayı ihsas ettirecek şekilde kullanıldığını ifade etmek mümkündür.

Örnek 3: ﴿قَالَ فَاحْرَجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ﴾ "Allah, 'o halde defol oradan! dedi; artık kovuldun!' (Hicr 15/34) âyetinde altı çizili ifadenin kinâye sanatına zemin olduğu kabul edilmektedir. Beyân üslûbunun odaklandığı ifade olan "racîm/رَجِيمٌ" sıfat-ı müşebbehe vezninde ism-i mefuldür. Bahsi geçen kelimenin temel anlamı taşlamak olup "kovulmuş, lanetlenmiş, yalnız bırakılan, zan" gibi anlamlarda da kullanılmaktadır (Râgıb el-İsfehânî, 1961, 345; İbn Manzûr, 1993, c. XII/226-227). Kök anlamından hareketle Arap örfünde öldürülmek fiili için de "recm" sözcüğünün kullanıldığı ve öldürülmek istenen

kişinin canı çıkıncaya kadar taşlandığı ifade edilmiştir. Daha sonra her öldürülme eylemi için “recm” sözcüğünün kullanılması bir örf hâlini almıştır (İbn Manzûr, 1993, c. XII/226-227). İbn Âşûr “recm” sözcüğünün aşğılama ve küçük görme eylemi için de kullanıldığını dile getirmektedir. Nitekim İbn Âşûr’un da belirttiği üzere Araplar bu nevi bir kabulden hareketle küçük ve değersiz gördükleri kimselere bir tahkir ifadesi olarak taş atmayı adet haline getirmiştir. Zikri geçen ifadeler taş atma eyleminin kişinin toplumsal statüsünü gösteren bir hususiyete de işaret etmektedir. Kur’ân-ı Kerim’de de Allah’ın, meleklerin ve insanların nazarında şeytanın konumunu tayin eden “racîm” ifadesi kullanılmıştır. Bu durum onun konumunun kıyamete kadar hor ve hakir görülmek olacağı yönünde bir takdiri göstermektedir. Böylece Kur’ân’ın beyân üslûbunda “racîm” ifadesiyle şeytanın bozuk tıynetine ve hakir konumuna kinâye yoluyla işaret edilerek son derece belîğ bir ifade gücü sergilenmiştir.

Örnek 4: ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرَكَ بِمَا يَقُولُونَ﴾ “Söyledikleri yüzünden göğsünün daraldığını muhakkak

ki biliyoruz.” (Hicr 15/97) âyetinde altı çizili ifadede belîğ bir kinâye üslûbunun icra edildiği dile getirilmektedir. “ضاق الشيء-يضيّق-ضيّقاً وضيّقاً” formlarıyla gelen fiilin mastarı olan d-y-k (ض-ي-ق)

sülâsî kökü lügatte “daralmak, sıkmak, kötü durum, zora girmek, cimri olmak, kederlenmek” gibi anlamlara gelmektedir (Râgıb el-İsfehânî, 1961, 513; İbn Manzûr, 1993, c. X/226-227). Terkipte yer alan “ضاق الشيء-يضيّق-ضيّقاً وضيّقاً” d-y-k (ض-ي-ق) kökünün semantiğine bakıldığında zû vüçûh/çok anlamlı

olduğu görülecektir. Örneğin; “ضاق الرجل/adam cimri oldu” denildiğinde bununla bir şahsın kişilik

özelliklerinden birine işaret edilmektedir. Yine “ضيقك الموضوع/alanını daralttım” denildiğinde bu

nevi bir kullanımda somut bir daraltma anlamı ön plana çıkmaktadır. Mevzu bahis terkipte benzer bir anlamı çağrıştıran “ضيقك به دزعا أي ضاق ذرعي به” cümlesinin iki versiyonunda da “Fena halde canım

sıkıldı.” anlamı ortaya çıkmaktadır. İsimler için “ضيق” sıfatlar için ise “ضيق” formu kullanılmaktadır (İbn

Manzûr, 1993, c. X/208). Bu ayırmadan hareketle Ferrâ, dayk/ ضيق formunun “ما ضاق عنه صدرك”

“göğsünü daraltan şey” anlamında soyut; “الضيق” formunun ise “ما يكون في الذي يتسع ويضيّق مثل الدار والنّوب”

ev ile elbise gibi genişlemeye ve daralmaya elverişli şeyler için kullanıldığını dile getirerek somut bir zeminde değerlendirmektedir (el-Ferrâ, c. II/115). Genişlik anlamındaki seah/سعة mastarının karşıtı bir

konumu işgal eden dayk/ضيق mastarının Kur’ân’da farklı bağlamlarda birçok formunun yer aldığı

görülmektedir. Örneğin; Hûd sûresi 12’de ﴿وَضَائِقُ بِهِ صَدْرَكَ﴾; Şuarâ 13’te ﴿وَيَضِيقُ صَدْرِي﴾; En’âm 125’te

﴿وَلَا﴾; Nahl 127’de ﴿وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ﴾; 118’de ﴿وَضَاقَتْ عَلَيْكُمْ الْأَرْضُ بِمَا رَحَبَتْ﴾; Tevbe 25’te ﴿ضَيْقًا حَرَجًا﴾

﴿تَكَ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ﴾ şeklinde geçmektedir. Râgıb el-İsfahânî (ö. 502/1108) bütün bu formların "hüzünden" kinâye olarak kullanıldığını ifade etmektedir (Râgıb el-İsfahânî, 1961, 513-514). İbn Âşûr da الصَّدْرِ ضَيْقٍ/göğsün daralması terkinin "kederden ve hüzünden" kinâye olarak kullanıldığını kanaatindedir (İbn Âşûr, 1984, XIV/91). Bahsi geçen terkinin kinâye üslûbuna zemin olması bir yandan insanın içinde bulunduğu psikolojik durumu yansıtmaya diğer yandan fizyolojik bir rahatsızlığa işaret etmesi cihetiyledir. Bir başka ifadeyle bahsi geçen lafzın zımında hakikat manası bulunmakla beraber daha çok örtülü anlam arzulanmaktadır. Böylece anlama kıymet atfeden cihetin kinâye üslûbuyla söze dökülmesi, "hüzünlendi-kederlendi" şeklinde sarih ifadelerle kullanılmasından daha belîğ ve tesirli olduğu edebî zevki tatmış her aklı selim tarafından teslim edilecektir.

Örnek 5: ﴿لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ "(Ey Peygamber!) Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı." (Hicr 15/72) âyetinde yer alan altı çizili ifadenin kinâye üslûbuna konu olduğu kabul edilmektedir. Nitekim ilgili âyetteki kasem cümlesinin takdirini "أُقْسِمُ عَلَيْكَ بِتَعْظِيمِكَ رَبِّكَ" "Rabbini yüceltmen sebebiyle sana yemin ediyorum." şeklinde yapmak mümkündür. Bu şekilde bir takdir cümlesine imkân tanınması, ilgili ifadenin tazimden kinâye olarak kullanıldığına işaret etmektedir (İbn Âşûr, 1984, c. XIV/68). Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'in ömrüne yemin etmesi bir bakıma onun şahsına yemin etmesidir. Ayrıca bu hususiyet Hz. Peygamber'in Allah katındaki engin konumunu ve değerini göstermektedir (el-Kurtubî, 1964, c. X/39; İbn Âşûr, 1984, c. XIV/68). İbn Kayyım el-Cevzî'nin *et-Tibyân fi Eymâni'l Kur'ân* adlı eserinde bu hususiyete ilişkin değerlendirmeleri dikkat çekicidir. O, öncelikle 'amr/عَمْرٌ kelimesinin ayn harfinin fethasıyla 'amr/عَمْرٌ ve dammesiyle 'umr/عُمْرٌ olmak üzere iki şekilde kullanıldığını ifade etmektedir. Bahsi geçen kelimenin her iki şeklinin de aynı anlama geldiğini dile getiren İbnü'l-Cevzî, Arap örfünde tahfiiften/kolaylıktan ve dildeki deveranından ötürü kasem üslûbunda fethalı vechin daha çok tercih edildiğini aktarmaktadır (el-Cevzî, 2001, c. II/538). Ayrıca bu âyette yer alan kasem (لَعَمْرُكَ) ifadesiyle Hz. Peygamber'in hayatının kastedildiğini dile getirmektedir. (Bu yönde hâkim görüş bulunmakla beraber bahsi geçen âyette yer alan kasem ifadesiyle Hz. Lût'un kastedildiği de ileri sürülmektedir. Geniş bilgi için bkz. ez-Zemahşerî, 1987, c. II/585; er-Râzî, 1999, c. XIX/116; el-Beyzâvî, 1997, c. III/215; el-Merâğî, 1946, c. XIV/38). Zira Hz. Peygamber'in hayatının değerli ve şerefli olduğu hususu izahtan varestedir. Bu kabulden hareketle Hz. Peygamber'in hayatının bütün insanların hayatından daha ayrıcalıklı bir konumu haiz olması, yemin edilmeye en layık hayat olduğuna işaret etmektedir. Hz. Peygamber'in hayatının bütün insanların hayatından daha üstün olduğu hususunda şüphe bulunmadığını dile getiren İbnü'l-Cevzî, onun sîretinde bulunan örnekliğin ve delillerin en büyük âyet olduğu yönündeki değerlendirmeleri dikkate değerdir. Nitekim İbn Abbâs'a dayandırılan rivâyete göre Allah Teâlâ Hz. Peygamber'den başka hiçbir peygamberin hayatına yemin etmemiştir (et-Taberî, 2000, c. XVII/118; İbn Atiyye, 2001, c. III/369; İbnü'l-Cevzî, 2008, 651). Bütün

bu gerekçelerden hareketle İbnü'l-Cevzî, Hz. Peygamber'in, ömrüne yemin edilmeye en layık kişi olduğu kanaatindedir (İbnü'l-Cevzî, 2008, 650-651). Öte yandan Kur'ân'da kase/yemin üslûbuna yemin edilen şeyin değerini ve yüceliğini göstermek amacıyla da başvurulduğu kabul edilmektedir (Çetin, 2012, 214). Bu ifade bir şeyin ya da bir kimsenin azametini ve değerini göstermesi hususunda etkili bir anlatım tarzı olan kinâyeye üslûbuna başvurulduğunu ihsas ettirmektedir.

Sonuç

Kur'ân Arapça bir eserdir ve Arap dil ve edebiyatının bütün hususiyetlerini dilin imkânları çerçevesinde kullanmıştır. Bu bağlamda Kur'ân'da hakikat olarak ifade edilen sarîh lafızlara yer verildiği gibi istiâre, mecâz-ı mürsel ve kinâyeye olarak adlandırılan edebî sanat unsurlarına da yer verilmiştir. Öte yandan belâgat âlimlerince mecâzî beyân hakikatten, kinâyeye üslûbu sarîh ifadeden daha etkili kabul edilmiştir. Bu bağlamda mecâz ve kinâyeye sanatlarının Kur'ân'da varlığını yok saymak bir bakıma onun beyân üslûbunun büyük bir bölümünü yok saymak anlamına gelecektir.

Çalışmada beyân türlerinden istiâre, mecâz-ı mürsel ve kinâyeye üslûbunun Hicr sûresi özelinde somutlaştırılmasına çalışılmıştır. Seçilen örnekler öğelerine ayrılmak suretiyle beyân türlerinin örneklendirilmesi ve nazım ahengine olan etkisi gözler önüne serilmiştir. Bu bağlamda Mekkî dönemin ortalarında nâzil olan Hicr sûresinde ilâhî hitabın bir çeşidi olan beyân unsurlarının etkili bir şekilde kullanıldığını ifade etmek mümkündür. Sûrede özellikle istiâre üslûbundaki yoğunluk dikkat çekmektedir. Hicr sûresi özelinde ele alınan örnekler de göstermektedir ki istiâre üslûbuna konu olan lafızlar, Kur'ân'daki mecâzî anlatım tarzının etkisiyle semantik anlamından soyutlanarak farklı bir anlam boyutuna taşınmıştır. Bütün bu örneklerde gücünü ilâhî menşeli olma vasfından alan bir anlatım tarzının hâkim olduğu görülmektedir. Örneğin; “fesde’/فَصَدَّعَ” fiili “bir şeyin ortasından ikiye ayrılması” anlamına gelirken Kur'ân'ın beyân üslûbunda temel anlamından sıyrılarak kelimada ve hitapta kullanılma alanına kavuşmuştur. Buradan hareketle açıktan davetin başladığını beyân eden “belliğ: بَلِّغْ”

ifadesinden daha etkili ve belliğ bir kullanım keyfiyetine kavuştuğu ifade edilmelidir. Nitekim müsteâr (ödünç alınan) ifadelerin güzelliği metnin içinde belliğ bir şekilde hissettirilirken diğer yandan teşbihin hissettirilmemesi ancak Kur'ân'ın mecâzî beyân üslûbuyla izah edilebilir.

Kur'ân'ın beyân üslûbunun bir yönünü teşkil eden mecâz-ı mürsel unsurunun Hicr sûresi özelinde istiâre üslûbuna nazaran daha az kullanıldığı görülmüştür. Ancak izah edilen örneklerde de görüldüğü üzere anlatıma bir zenginlik ve vurgu kazandırdığını dile getirmek mümkündür.

Çalışmada ele alınan sanatlardan biri de kinâyedir. Bilindiği üzere kinâyeye üslûbunda kısa ve özlü ifadelerle muhatabın zihin dünyasına tesir edilerek etkili bir anlatım tarzı hedeflenmektedir. Bu bağlamda Hicr sûresinde ele alınan örneklerde de görüldüğü üzere lafızlar gerçek anlamını çağrıştırmakla beraber Kur'ân'ın beyân üslûbunda daha derin ve kapsamlı bir manayı ihsas ettirecek şekilde kullanılmıştır.

Ez cümle Kur'ân, muhatabına mesajını bazen sarîh ifadeler üzerinden lafzî/literal anlamıyla verirken bazen de mecâz ve kinâyeye gibi sanat unsurlarının etkisiyle kazandığı yan anlam üzerinden vermektedir. Bütün bu unsurları onun zihin ve duygu dünyasına nüfuz etmenin bir aracı olarak kullandığını ifade etmek mümkündür.

Çalışmada makale düzeyinde bir sûre özelinde istiâre, mecâz-ı mürsel ve kinâye sanatlarının örneklendirilmesine ve anlamla irtibat boyutunun ortaya koyulmasına çalışılmıştır. Bu açıdan bakıldığında çalışma yeni ve özgün olup beşerî vasfını haiz olmasından ötürü de eksiklikleri barındırmaktadır. Ancak bundan sonra bu yönde yapılacak daha etkili çalışmalara bir basamak olması umulmaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Mecâz ve Kinâye Üslûbunun Kur'ân'daki İzdüşümleri: Hicr Sûresi Özelinde Bir İnceleme" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur. Yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Abbas, Fadl Hasan. *el-Belâğatü fînûnihâ ve efnânihâ: İlmu'l-beyân ve'l-bedî'*. Dâru'l Furkân, 2007.
- Abdülhamîd Ömer, Ahmed Muhtâr. *Mu'cemi'l-lüğati'l-arabiyyeti'l-muâsıra*. Alemü'l-Kitâb, 2008.
- Aksan, Doğan. *Her yönüyle dil : Ana çizgileriyle dilbilim*. 3 Cilt. Türk Dil Kurumu, 2015.
- Ali es-Sağîr, Muhammed Hüseyin. *Mecâzu'l-Kur'ân: Hasâisu'l-fenniyye ve belâğatü'l-arabiyye*. thk. Dâru'l-Müerrih'l-Arabî. Dâru'l-Müerrih'l-Arabî, 1999.
- Âsım Efendi, Ebu'l-Kemal Ahmed. *Okyanusu'l-basît fi tercemeti'l-kâmûsi'l-muhit/Kâmus tercümesi*. 6 Cilt. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Atîk, Abdulazîz. *İlmu'l-beyân*. Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, 1985.
- Beyzâvî, Nâsîrüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Envâru't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. thk. Muhammed Abdurrahmân el-Mer'aşlî. Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1997.
- Bolelli, Nusrettin. *Belâgat/Arap edebiyâtı*. İFAV Yayınları, 2009.
- Bostancı, Ahmet. "Arap dilinde bir mecaz-ı mürsel türü olarak aynı kökten türeyen farklı kelimelerin birbirlerinin yerine kullanılması -Kur'an-ı Kerim bağlamında bir inceleme-". *Usûl İslam Araştırmaları* 13 (2010).
- Bulut, Ali. "Ebu Ubeyde'nin mecâzü'l-Kur'ân'ına yönelik bazı eleştiriler". *Şarkiyât Dergisi* XIV/XV (2004).
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd. *Tâcul-luğa ve sıhâhu'l-arabiyye*. thk. Ahmed Abdulgafûr Attâr. 6 Cilt. Dâru'l-İlmi Li'l-Melâyîn, 1987.
- Cevzî, Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed. *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr*. thk. Abdürrezzâk el-Mehdî. IV Cilt. Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 2001.

- Cürcânî, Ebû Bekr Abdülkâhir b. Abdirrahmân b. Muhammed. *Delâilü'l-i'câz fi ilmi'l-meânî*. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir Ebû Fehr. Matbaatü'l-Medenî, 1992.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'ân ilimleri ve Kur'ân-ı Kerim tarihi*. Dergâh Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir usulü ve tarihi*. M. Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları, 2001.
- Dervîş, Muhyiddin b. Ahmed Mustafa. *İ'râbu'l-Kur'âni'l-Kerîm ve beyânuhû*. Dâru'l-Yemâme-Dâru İbn Kesîr, 4. Basım, 2009.
- Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Abdilğani el-Bennâ. *İthâfu fuzalâi'l-beşer bi'l-kırâati'l-erbe'ate 'aşar*. 2 Cilt. Alemü'l-Kütüb, 2008.
- Durmuş, İsmail. "İstiare". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. XIII. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Durmuş, İsmail. "Kinâye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 26. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Durmuş, İsmail. "Mecaz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 28. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî. *el-Bahru'l-muhît*. thk. Sıdkî Muhammed Cemîl. Dâru'l-Fikr, 1999.
- Ebü's-Suûd Efendi. *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâyê'l-kitâbi'l-kerîm*. Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, 1997.
- Ferâhîdî, Ebû Abdirrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr. *Kitâbu'l-ayn*. thk. Mehdi el-Mahzûmî - İbrahim es-Sâmerrâî. VIII Cilt. Dâru Mektebeti'l-Hilâl, ts.
- Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdillâh el-Absî. *Meâni'l-Kur'ân*. thk. Ahmet Yusuf vd. Dâru'l-Mısriyye, ts.
- Hacımüftüoğlu, Nasrullah. "Beyân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 6. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Hacımüftüoğlu, Nasrullah. *İ'câz ve belâgat deyimleri*. EKEV Yayınevi, 2001.
- Hafâcî, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ömer el-Hafâcî. *İnâyetü'l-kâdi ve kifâyetü'r-râzi (Hâşiye 'alâ tefsîri'l-Beyzâvî)*. Dâr-u Sadr, ts.
- Hâşimî, Seyyid Ahmed el-. *Cevâhiru'l-belâga*. el-Mektebü'l-Asriyye, 1999.
- Hayreddin Karaman vd. *Kur'an yolu*. V Cilt. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Dâru't-Tûnisîyye, 1984.

- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Endelüsî. *el-Muharraru'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-Azîz*. thk. Abdusselam Abdu's-Şâfi. V Cilt. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail. *Tefsîru Kur'âni'l-azîm*. thk. Muhammed Huseyn Şemsuddîn. VIII Cilt. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî. *Lisânü'l-arab*. XV Cilt. Dâru Sâdır, 1993.
- İbn Raşîk, Ebu Ali el-Hasan İbn Raşîk el-Kayravânî. *el-Umde fi mehasini's-şîr ve âdâbih*. thk. Mahmud Muhyiddin Abdulhamîd. Daru'l-Cîl, 1981.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb. *et-Tibyân fi eymâni'l Kur'ân*. thk. Abdullah b. Sâlim el-Betâtî. Dâru Âlimi'l-Fevâid, 2008.
- İzzüddîn b. Abdisselâm, Ebû Muhammed Abdülazîz b. İzzüddîn Abdisselâm b. Ebi'l-Kâsım es-Sülemî. *Mecâzü'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Muhammed Hüseyin ez-Zehebî. Müessesetü'l-Furkân li't-Türâsi'l-İslâmî, 1999.
- Karakaya, Mahmut Murat. "Kur'ân-ı Kerim'de edebî sanatların kullanımı: Teşbih, istiâre, kinâye ve mecaz". *Diyanet İlmî Dergi* 55/2 (2019).
- Kılıç, Sadık. *Kur'an dildeki son mucize*. Ravza Yayınları, 2014.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrâhîm el-Atfîş. XX Cilt. Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1964.
- Ma'mer b. Müsennâ, Ebû Ubeyde. *Mecâzü'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fuat Sezgin,. Mektebetü'l-Hancî, 1961.
- Mâverdî, Ebü'l Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb. *en-Nüket ve'l-uyûn*. thk. Seyyid Abdulmeksûr b. Abdirrahîm. VI Cilt. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Merâğî, Ahmed b. Mustafa. *Tefsîru'l-merâğî*. Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1946.
- Meydânî, Abdurrahman Hasan b. Habenneke. *el-Belâğatü'l-arabiyye*. 2 Cilt. Dâru'l-Kalem, 1998.
- Radî, Şerif er-. *Telhîsu'l-beyân fi mecâzâtî'l-Kur'ân*. thk. Ali Muhammed Mukallid. Dâru Mektebeti'l-Hayât, 1984.
- Râgıb el-İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Mufaddal. *el-Müfredât fi ğarîbi'l-Kur'ân*. thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî. Dâru'l-Kalem, 1961.
- Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *Mefâtihu'l-ğayb*. XXXII Cilt. Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1999.

- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-tefâsir*. 3 Cilt. el-Mektebetü'l-Asriyye, 2010.
- Sa'îdî, Abdülmüteâl es-. *Buğyetü'l-izâh li telhîsi'l-miftâh fi ulûmi'l-belâğâ*. IV Cilt. Mektebetü'l-Âdâb, ts.
- Sekkâkî, Ebû Ya'kûb Sirâcüddîn Yûsuf b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Alî. *Miftâhu'l-ulûm*. thk. Naîm Zarzûr. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, 1987.
- Semîn el-Halebî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm. *ed-Dürü'l-Masûn fi 'Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn*. thk. Ahmed Muhammed el-Harrât. Dâru'l-kalem, 1986.
- Semîn el-Halebî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm. *Umdetü'l-huffâz fi tefsîri eşrefi'l-elfâz*. thk. Muhammed Bâsil Uyûn es-Sûd. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.
- Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed. *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed b. Ebü'l-Fadl İbrâhîm. el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmmetü li'l-Kütüb, 1974.
- Şerif er-Radî. *Kur'ân mecâzları (Telhîsu'l-beyân fi mecâzâtî'l-Kur'ân)*. çev. İsmail Durmuş. Kuramer, 2016.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Fethu'l-kadîr; el-câmi' beyne fenneyi'r-rivâyeti ve'd-dirâyeti min ilmi't-tefsîr*. Dâru İbn Kesîr, 1993.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Câmiu'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. XXIV Cilt. Müessesetü'e-Risâle, 2000.
- Tehânevî, Muhammed A'lâ b. Alî b. Muhammed Hâmid. *Mevsuâtü keşşâfi istilâhâtî'l-fünûni ve'l-ulûm*. thk. Ali Dehruc. Mektebetü Lübnân Nâşirûn, 1996.
- Yavuz, Galip. "Akıl ve yan anlam ilişkisi açısından mecazî anlatım". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/1 (2006).
- Zebîdî, Muhammed bin Abdürrezzâk el-Hüseynî Ebü'l-Feyz el-Murteza. *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. XL Cilt. Dâru'l-Hidâye, ts.
- Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl. *Me'âni'l-Kur'ân*. thk. Abdulcelîl Abduh Şelebî. Alemü'l-Kütüb, 1988.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf an hakâ'iki çavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-akâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. IV Cilt. Daru'l-Kitabi'l-'Arab, 1987.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *Esâsü'l-belâğâ*. thk. Muhammed Bâsil Uyûnu's-Sûd. 2 Cilt. Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 1998.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Abdullah. *el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm. Mektebetü Dâru't-Türâs, 1957.

Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa. *et-Tefsîru'l-münîr fi'l-akîde ve'ş-şer'îa ve'l-menhec*. 30 Cilt. Dâru'l-Fikr, 1997.

Extended Abstract

The study deals with the exemplification of majaz al-mursal, istiarah and kinayah in the context of Surah of Hijr and revealing their connection with meaning. In this context, first of all, the conceptual framework of each statement style (bayan) discussed was drawn, and then its projections in the Hijr Surah were passed. The focus of the study was to exemplify the aforementioned elements in the Surah of Hijr. From this point of view, first of all, istiarah style, which is one of the important elements of the kinayah statement unit, is discussed. It must be kept in mind that majaz is a type of figurative expression whose presumption is mushabeheh (similarity), and the aspect that gives value to the figurative expression is the basis of the relationship between the borrower and the lender. The ground of relevance called "common quality", which is basically present between mustear and müstear an minh in istiarah style, has been determined and its effect on understanding has been examined. The intensity of the style of istiarah, which is a type of divine declaration (bayan), in the Hijr Surah draws attention. In the aforementioned surah, ten examples, which are considered to be the basis for the istiarah style, are included and their connection with meaning has been tried to be revealed. Each selected example is first analyzed in terms of the basic meaning of the expression in the Arabic language, followed by an attempt to analyze the realization of the art of istiarah. Finally, explanations and evaluations have been made about how the expressions that form the basis of the style of majaz are stripped of their semantic meaning and gain connotation with the power of divine address. At this point, by focusing on the common interest between the basic meaning of the word and the connotation it gains in the style of istiarah, determinations have been made on the realization of the verse harmony of the Holy Qur'an on the one hand and a more eloquent and effective style of expression on the other. One of the elements of metaphorical statement discussed in the study is the majaz al-mursal. Five examples of majaz al-mursal style that can be determined in the Hijr Surah are included. Aspects of this literary style that add emphasis and richness to the meaning have been identified, and evaluations have been made about the connotations of the relevant expressions with the effect of the divine address.

One of the literary arts discussed in the study is the kinayah style, which constitutes an important element of the science of declaration (al-ilm al-bayan). Even though it is possible to refer to both the literal and the figurative meaning in the innuendo style, it is possible to state that more of the implicit meaning is aimed. As a matter of fact, it can be stated that while evoking the real meaning of the expressions that are the basis of the kinayah style, it is used in the Holy Qur'an's statement style in a way that will imply a deeper and more comprehensive meaning. In the examples discussed, it has been determined that although the words implicitly have the meaning of truth, more implicit meaning is desired in the style of kinayah. Thus, it can be stated that the aspect that implicitly attaches value to meaning is a more eloquent and effective way of expression, based on the examples that form the basis of the innuendo style.

The following conclusions were reached in the study: The Holy Qur'an, which is an Arabic work, used all the elements of the Arabic language and literature within the framework of the language's possibilities. The Surah of Hijr, which was revealed in the middle of the Makki period, has a rich content in terms of embodying the majaz and kinayah style. The words in the examples discussed in the Hijr Surah have been abstracted from their semantic meaning and moved to a different meaning dimension with the effect of the metaphorical expression style in the Holy Qur'an. Each selected example points to the power of divine speech. The syntax of the words and the majaz and kinayahs in the sentence have enriched the address by adding depth to the meaning. Hence, a dynamic style of expression has been realized by activating the mind and cognitive faculties of the interlocutor.

While the Holy Qur'an sometimes gives its message to its addressee in a literal sense through clear expressions, sometimes it gives its connotation through the influence of artistic elements such as majaz and kinayah. It is possible to state that he uses all these elements as a means of penetrating his mind and emotional world.

